

NORRBRUK

Var ska vi odla det vi ska äta?

– om vi bygger på jordbruksmarken

4 SAM Internet öppet!

10 Naturen
– en integrationsfråga

16 Viktiga datum och
kontakter för SAM

NORRBRUK

Länsstyrelsen i Norrbottens län
Landsbygdsenheten

Postadress: 971 86 Luleå
Tel: 010-225 50 00 Fax: 0920-22 84 11
www.lansstyrelsen.se/norrboten

Länsstyrelsen i Västerbottens län
Landsbygdsenheten

Postadress: 901 86 Umeå
Tel: 010 – 225 40 00 Fax: 090-128 94
www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Ansvarig utgivare: Kajsa Berggren

I redaktionen: Personal från Länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten

Tryck: TMG Tabergs AB

Papper: Galerie Art Silk 130 g

Grafisk form: TR

Omslagsbild: Sortering vid Bjurmans potatis.

Foto: Jennie Pettersson

Upplaga: 6100

ISSN: 1234-4567

För prenumration, avprenumration och adressändring kontakta sara.borgstrom@lansstyrelsen.se

FRÅN REDAKTIONEN

Växtodling är viktigt!

Kanske talar jag lite i egen sak. Sedan nästan 35 år har jag jobbat med växtodling i norra Sverige, som forskare, lärare, föreläsare och projektledare. Hur det än är så går det inte att förneka att växtodlingen är en viktig del i ett framgångsrikt jordbruksföretagande. Vi kan se tillbaka på en säsong som hör till de mer extrema. Vårsådden blev lite sen för många och en kall början på sommaren försenade mognaden hos spannmålen. Hösten blev varmare, men också blötare, vilket gjorde att tröskningen blev mycket besvärlig och för många inte ens möjlig. Synd, eftersom grödan såg riktigt bra ut och de som lyckades tröska fick bra en skörd. Höga vattenhalter ställde dock till det med att sedan ta hand om grödan. Vallodlingen hade också sina problem, med stor utvintring i delar av området och också tidvis besvärligt skördeväder.

Säsongen visar verkligen hur beroende vi är av vädret för att lyckas. Under året som gått har vi i Norrbruk skrivit mycket om klimatförändringarna och hur det kommer att påverka jordbruket framöver. Det är ingen tvekan om att utmaningarna för växtodlingen kommer att bli stora framöver. Klimatförändringarna kommer dock även att ge möjligheter till nya grödor med längre växtsäsong och fler skördar i vallen.

Det är mycket positivt att SLU tillsammans med Norrmejerier, Lantmännen, Fodercentralen, Hushållningssällskapen, Länsförsäkringar och LRF i de fyra nordligaste länen, samt Swedbank Umeå, slutit ett nytt treårigt avtal för finansiering av regional jordbruksforskning för norra Sverige (RJN). Unikt i Sverige är att samarbetet har pågått ända sedan 1996. Om vi ska klara de framtida utmaningarna kommer forskningen ha en nyckelroll. Den regionalt baserade forskningen är särskilt viktig för oss som bedriver det nordligaste jordbruket i världen. Den satsning på den svenska växtförädlingen som regeringen gjort, med 90 miljoner fördelade på tre år, är också en viktig pusselbit i detta. Här ska jag i styrgruppen bland annat försöka bevaka norra Sveriges intressen.

Jag håller också på att slutföra en revidering av ”Norrländsk växtodling”, en rådgivningsskrift som getts ut sedan slutet av 60-talet. Om det går som planerat har ni den i brevlådan under våren. Jag hoppas den kan bidra till att utveckla växtodlingen i norr.

*Lars Ericson, lantbruksexpert,
Landsbygdsenheten,
Länsstyrelsen Västerbotten*

Var rädd om bina!

Bin och humlor är mycket viktiga för jordbruket och för ekosystemen i stort. De pollinerar blommor, bär, buskar och olika jordbruksgrödor och har en avgörande betydelse för hur stora skördarna blir.

Text och foto: Anita Heikkilä Sjöberg, Länsstyrelsen i Norrbottens län

I Norrbotten och Västerbotten bedriver de flesta biodlare småskalig biodling. Exakt hur många biodlare som finns i länen är osäkert, men utifrån antalet anmälda uppställningsplatser är en ungefärlig siffra 220 stycken i Norrbotten och 250 stycken i Västerbotten.

För att hålla bisamhällena så friska som möjligt har varje biodlare ett ansvar att förebygga och hindra att smittsamma bisjukdomar kommer in i Sverige eller sprids inom landet. Därför är det viktigt att känna till vad som gäller vid förvaring av bikupor, flyttning av bisamhällen med mera. De sjukdomar och parasiter som omfattas av svensk lagstiftning, och där det finns regler för hur de ska bekämpas, är amerikansk yngelröta, varroakvalster och trakékvalster. Av dessa är det framför allt varroakvalstret som förekommer i våra län och som sprider sig både österifrån och söderifrån. Amerikansk yngelröta har bara påträffats på enstaka lokaler och trakékvalster har ännu inte påträffats alls.

FAKTA

Genom att följa nedanstående regler kan du bidra till att hålla våra bin friska:

- 1. Anmäl uppställningsplatser för dina bisamhällen före den 31 mars**
Alla biodlare ska anmäla uppställningsplats för sina samhällen vart tredje år. 2018 är ett sådant särskilt anmälningsår. Du som har bin i Norrbotten och Västerbotten, kan antingen göra anmälan direkt på Länsstyrelsen i Norrbottens webbplats eller skicka in en blankett som du skriver ut från Jordbruksverkets eller Länsstyrelsens webbplats och skickar till Länsstyrelsen i Norrbotten. Sökvägen är www.lansstyrelsen.se/norrboten, sök på Biodling.
Om det blir ett utbrott av sjukdom kan det vara avgörande för smittbekämpningen att bitillsynsmannen snabbt kan lokalisera andra samhällen i trakten. Dessutom kan smittfarliga flyttningar av bin undvikas.
- 2. Följ regler för hur man får flytta bin mellan församlingar**
Om du ska flytta bisamhällen över en församlingsgräns kan du behöva ha ett flyttningstillstånd för detta. Kontakta bitillsynsmannen i ditt distrikt för att få klartecken och ett skrivet tillstånd. Uppgift om vem som är bitillsynsman där du bor kan du hitta på Länsstyrelsen i Norrbottens webbplats.
- 3. Anmäl sjukdom vid misstänkt smitta**
Om du misstänker att dina bin har drabbats av amerikansk yngelröta eller trakékvalster ska du genast anmäla detta till bitillsynsmannen i ditt distrikt. Detsamma gäller för varroakvalster om du befinner dig i ett område som inte är smittat sedan tidigare. Mer information finns på Länsstyrelsen i Norrbottens webbplats.

3 | Biodling – viktigt att komma ihåg!

4 | SAM Internet öppet

6 | Viktigt inför SAM

8 | Brukningsvärd jordbruksmark

10 | Livsmedel

12 | Trivas i naturen

14 | Annonser

16 | Viktiga datum och kontakter

SAM Internet är öppet!

Den 8 februari öppnades SAM Internet för SAM-ansökan 2018. Sista ansökningsdag är den 12 april 2018. Här beskriver vi nyheter och sådant som är särskilt viktigt att tänka på för att undvika fel som kan leda till sanktioner och avdrag. Det gäller bland annat blockarealer, åtaganden, överlåtelse och fullmakter.

Nytt för i år är att du från och med 2018 års ansökan inte kommer att få sanktion för ändrade blockarealer där du som lantbrukare inte rimligen kunde förstå att arealuppgifterna för blocken i SAM Internet var fel. Arealuppgifterna ska från 2018 hålla en så pass god kvalitet att du ska kunna lita på dem i normalfallen.

Men detta gäller inte om du vill ändra arealen:

- Vid en utökning av block.
- För nya block som du lägger till i ansökan.

Dina åtaganden i SAM internet

Räkna inte med att dina åtaganden för ekologisk produktion, omställning för ekologisk produktion och miljöersättningsringar för betesmarker och slätterängar syns och är rätt i SAM Internet när du gör din SAM-ansökan 2018.

- Sök utbetalning för de åtaganden du vet att du har.
- Är du osäker på om skiftet/djuren ingår i ett åtagande sök då ett nytt.
- Om ditt åtagande har gått ut 2017, ansvarar du själv för att fylla i och söka de ersättningar du kan ha rätt till.
- Om du har fått en åtagandeplan för din betesmark eller slätteräng är det bra att ha den till hands när du gör ansökan.
- Tänk på att söka nytt åtagande för ekologisk produktion om du haft skiftena/djuren i omställning under 2 år. För att veta vilket åtagande du ska välja, vänd dig till din certifieringsorganisation.

Om du hämtar uppgifter från föregående år tänk på detta

När du i SAM Internet hämtar skiftesuppgifterna från tidigare år, hämtas både

den angivna arealen och det inritade skiftet. Om blocket har ändrats kan det leda till att skiftet inte ser ut som blocket. Om du endast har justerat arealen när blocket ändras under tidigare år så är det inte så exakta.

I år har vi skärpt kraven för hur mycket dina skiften får ligga utanför blocket samt hur mycket skiftena får överlappa inom blocket. Är skillnaden för stor kan du inte hämta in dessa skiften från föregående år utan du får själv rita in skiftena igen. Använder du dig av funktionen *Autorita* skiften på ett block kommer skiftet att se ut som blocket. Om du har fler skiften på ett block använder du sedan *Ändra* eller *Dela skiften*.

Spärr vid för stor areal skillnad mellan ritat skifte och skiftesarealen

Det får inte skilja mer än 0,3 hektar mellan ritat skifte och angiven areal, är skillnaden större kan du inte göra klart skiftet. Det blir alltså viktigare hur noggrant du ritat skiftet samt vilken areal du anger som den ansökta arealen i *Ange gröda och stöd*.

Sten Erik Eriksson, Bodans EKObruk gör sin SAM-ansökan

Arrenden

Om du har arrenderat mark och inte har skriftligt arrendeavtal, kontrollera då att du även 2018 får använda dig av skiftena. Det kan bli dyrt för dig om du söker på mark som du inte har brukningsrätt för.

E-legitimation

Du kan bara göra din ansökan om du har en E-legitimation. Du skaffar E-legitimation genom din bank eller genom Skatteverket.

Fullmakt för e-tjänster

Om du har någon som hjälper dig med din ansökan, till exempel en konsult eller en släkting, då behöver du ge den personen en fullmakt. Du bestämmer själv hur länge fullmakten ska gälla. Du kan ge personen fullmakt genom *Mina sidor* på Jordbruksverkets webbplats eller med blanketten *Fullmakt - E-tjänster* som du hittar på Jordbruksverkets webbplats. Allra snabbast går det om du får eller ger fullmakten via *Mina sidor*. Fullmakten gäller då direkt och vi skickar inte ut något bekräftelsebrev.

Om du ska överta en SAM-ansökan, kom ihåg att även anmäla djurhållning!

Fullmakt för aktiebolag eller handelsbolag

En e-legitimation är personlig. Om du ska göra SAM-ansökan eller logga in på *Mina sidor* för ditt aktiebolag eller handelsbolag måste du först skicka in en fullmakt på blankett till Jordbruksverket. Då kan vi koppla ihop dig med ditt företag i våra system. Blanketten *Fullmakt - E-tjänster* hittar du på Jordbruksverkets webbplats. Det går dock inte att ge fullmakt på *Mina sidor* om man är en juridisk person.

Fullmakter i företag, föreningar och organisationer

Om du/ni är ett företag, en organisation eller en förening, så måste ni lämna fullmakt på blankett. Det är bara firmatecknaren som får dela ut fullmakt och finns det flera måste alla skriva under.

Handläggningstid för fullmakter genom blankett

Om blanketten för fullmakt är riktigt ifylld och eventuella bilagor är bifogade så är handläggningstiden cirka 7 dagar.

Beräkna djurenheter och typ av jordbruk för grovfoderareal i kompensationsstödet 2018

Du kan redan nu preliminärt beräkna djurenheter och typ av grovfoderareal för kompensationsstödet 2018. Men tänk

på att det är osäkert att beräkna djurtätheten så här tidigt i beräkningsperioden.

Överlåtelse av en del av SAM-ansökan

Ska du ta över skiften som någon annan har i sin SAM-ansökan måste du själv ta upp dem i din ansökan eller skicka in en ändring där du kompletterar med skiftena. Överlåtaren måste skicka in en ändring där skiftena tagits bort. Överlåtelsen av åtagandet ska ni göra på en särskild blankett. Ändringarna av block/skiften och överlåtelse av åtagande ska ha kommit till Länsstyrelsen senast sista ändringsdag 15 juni.

Om lantbrukaren som överlåter skiftena inte tar bort dem ur sin ansökan så innebär det att ni båda sökt på samma mark vilket kan leda till avdrag och eventuell sanktion för den som inte har brukningsrätten för skiftet. Tidigare har du kunnat överlåta delar av din ansökan till en annan sökande senast sista ändringsdag 15 juni på en särskild blankett. Detta är inte längre möjligt.

Överlåtelse av hel SAM-ansökan och åtagande

För överlåtelse av en hel ansökan så är det inga förändringar. Övertagande av en hel SAM-ansökan och åtagande kan

även fortsättningsvis göras om anmälan kommer in innan beslut om utbetalning fattas för något av de stöd eller någon av de ersättningar som ingår i överlåtarens ansökan. För miljöstöd och kompensationsstöd fattas beslut oftast under september månad. Ska du ta över en hel SAM-ansökan bör du skicka in en egen SAM-ansökan 2018 med minst ett skifte via SAM Internet. På skiftet ska du söka alla de typer av stöd som du tänker överta.

Förbud mot växtskyddsmedel under vissa perioder

Det blir förbjudet att använda växtskyddsmedel på träda från den 1 januari till och med den 15 juli.

Bifoga filer och bilder

I år kan du bifoga filer och bilder tillsammans med din SAM-ansökan. Detta kan exempelvis vara intyg om ägarförhållanden i ett företag. Du kan inte bifoga handlingar som måste skickas in i original, till exempel fullmakter. En fil får vara högst 5MB och det går att bifoga maximalt 10 filer.

Söker du stödet till unga jordbrukare och driver jordbruksföretaget i aktiebolag?

Stödet till unga jordbrukare kan du söka även om du driver din jordbruksverksamhet i till exempel ett aktiebolag eller handelsbolag, så kallad juridisk person.

Minst en person som ingår i den juridiska personen måste dock uppfylla följande krav:

- vara 40 år eller yngre det år stödet söks för första gången,
- äga en del av den juridiska personen,
- vara firmatecknare för den juridiska personen,
- fatta beslut om ekonomi, ledning och den dagliga verksamheten,
- vara nystartare och ha startat jordbruksverksamheten för första gången 2013 eller senare.

Du eller ni som äger en del av den juridiska personen måste kunna styrka ert ägande i den juridiska personen. Samtidigt som du gör din ansökan ska du skicka in ett underlag som visar hur ägandet är fördelat. Du måste skicka in underlaget till länsstyrelsen varje år som du söker stödet. Exempel på sådana dokument är för aktiebolag utdrag ur aktiebok eller avtal. För handels- och kommanditbolag kan underlag som visar ägandeförhållanden vara exempelvis registreringsbevis från Bolagsverket. Först när länsstyrelsen har fått underlagen räknas det som att din ansökan har kommit in.

Intyg om och redovisning av ägarförhållanden ska ha kommit in till länsstyrelsen senast den 12 april 2018. Om intygen kommer in efter den 12 april minskar vi ditt stöd med 1 procent för varje arbetsdag som de är försenade. Om intygen kommer in efter den 7 maj får du inget stöd alls 2018.

Du ska även kunna styrka att det är du eller ni som är unga som fattar besluten i den juridiska personen. Det kan ske genom att visa avtal, mötesprotokoll eller liknande dokument.

Tänk på att för aktiebolag framgår det inte av registreringsbeviset från Bolagsverket vem som äger aktierna.

Du måste därför komplettera med någon handling som visar detta.

Fick du avdrag för arealfel ifjol och ett så kallat "gult kort"?

Om du hade arealfel 2017 och fick en varning med ett "gult kort" så kommer du att få en ny kontroll i år. Vi kommer då att kontrollera om samma fel finns kvar. Finns felet kvar kommer du att få ett avdrag på 1,5 % för i år och avdraget för ifjol kommer att höjas från 0,75 % till 1,5 %. Du får alltså inte bara ett avdrag på årets utbetalningar utan även ett större avdrag på fjolårets.

Detta gäller gårdsstödet, stödet till unga jordbrukare och kompensationsstödet.

Ändringar efter 15 juni

Reglerna för ändringar av SAM-ansökan som kommer in efter 15 juni har ändrats. Från och med i år kan du enbart minska din ansökan efter 15 juni, till exempel genom att ta bort hela skiften eller del av skiften. En förutsättning är att du inte har blivit aviserad en kontroll. Om kontrollen inte visar på några fel kan du ändå minska sin ansökan.

Tidigare år har du kunnat ändra grödkod om det inte innebar en högre ersättning i stöden, men det är inte längre möjligt.

Rapportering av nötkreatur – små fel kan ge stora avdrag

En sen rapportering till CDB medför att djuret inte räknas med i din SAM-ansökan. Det får alltid konsekvenser i nötkreaturstödet och kan medföra stora förluster i kompensationsstödet.

Rapportera i rätt tid

De djur som ingår i beräkningen ska vara rapporterade i rätt tid. Det innebär att alla in- och uthändelser ska vara registrerade i CDB inom 7 dagar, vilket är kort tid. Rapportera därför i god tid om oförutsedda saker skulle dyka upp. Blir du sjuk eller andra akuta problem kan leda till att rapporteringen blir försenad. Rapportera du genom CDB internet så kan problem med dator eller uppkoppling ställa till det. Då kan du rapportera via blankett. Därför kan det vara bra att ha några blanketter hemma. Inköpta djur måste också vara rapporterade till CDB i rätt tid under hela räkningsperioden. För att vara säker på detta kan du be säljaren visa ett utdrag ur CDB- registret.

När du får *Meddelande om djurinnehav* är det oftast för sent att rätta till brister för årets ansökan. Den rättelse som du gör i samband med detta kan ändå innebära att rapporteringen räknas som sen.

Efter den 22 januari kan du inte längre logga in med användarnamn och lösenord i CDB Internet. Då är det bara inloggning med e-legitimation som kommer att fungera.

Kompensationsstöd

Vi ser tyvärr exempel där lantbrukare förlorat stora belopp på grund av relativt små förändringar i djurinnehavet på grund av till exempel sena rapporteringar eller fältkontroll. Borträknade djur eller underkänd grovfoderareal har medfört att man hamnat i en lägre ersättningsgrupp. Många ansökningar ligger nära gränsen för att hamna i en lägre ersättningsnivå. Sannolikt har man inte räknat på djurtätheten och är inte medveten om detta. Därför vill vi påminna om vikten av att ha en god marginal i ansökan när det gäller djurtätheten baserad på fodergrödornas areal. Även om du avstår från att ansöka om utbetalning för en del av arealen med fodergrödor, kommer den areal som inte är med i ansökan ändå att ingå i beräkningen av din djurtäthet.

Nötkreaturstöd

I nötkreaturstödet ser vi ofta djur som lantbrukaren inte får stöd för grund av sen rapportering. Vid en fältkontroll uppmärksammas brister i rapportering, märkning eller journalföring. Har du djur med fel räknas dessa bort och du kan dessutom få en sanktion. En dag fel

på födelsedatum kan räcka för att djuret räknas bort. Tänk på att en korrekt stalljournal är lika viktig som en korrekt rapportering. Får du en fältkontroll så görs även en kontroll på alla dina rapporteringar under året, även för de djur som inte fanns vid kontrollen i fält.

Använd beräkningshjälpen

På Jordbruksverkets webbplats finns en beräkningshjälp för beräkning av djurtätheten för kompensationsstödet. Beräkningshjälpen visar bara dina eventuella egna sena rapporteringar om du beräknar med hjälp av fil från CDB-Internet. Använder du den manuella varianten måste du själv ta bort djur som inte kommer att räknas med. Läs instruktionerna noga.

Kontrollera rapporteringarna från den 1 augusti 2017 och framåt, så du vet hur ditt djurinnehav kan påverkas. Ju närmare ansökningsdatum desto viktigare att ha översikt.

Slå vakt om jordbruksmarken – den tillverkas inte längre!

Idag byggs det som aldrig förr säger man ofta. Det kanske inte stämmer riktigt, de stora miljonprogrammen och industrialiseringen mellan 1960-1975 var den tid då det byggdes mest. Det var också då som de största arealerna jordbruksmark exploaterades och övergick i annan markanvändning. Det betyder tyvärr inte att det inte fortfarande byggs på jordbruksmark i stor utsträckning.

Text: Sara Borgström, Länsstyrelsen i Norrbottens län
Foto: Länsstyrelsen

Idag exploateras ungefär 600-700 hektar jordbruksmark om året i Sverige. De vanligaste skälen är byggande av småhus, flerbostadshus och industrietableringar. Även breddning av vägar, dragning av parallellvägar, byggande av köpcentra och sjukhus. Listan över sådant som ofta byggs på bekostnad av jordbruksmark kan göras lång. Det är enkelt och relativt sett billigt att bygga på jordbruksmark. Den är dränerad och enkel att göra markarbeten på. Men att exploatera jordbruksmark betyder att den sannolikt aldrig mer kommer att kunna användas för att producera livsmedel.

Jordbruksmarkens skydd idag

Jordbruksmark är skyddat enligt miljöbalkens tredje kapitel, det som handlar om hushållning med mark- och vattenområden. Där står att mark ska användas för de ändamål vilken den är mest lämpad med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. I 4§ står särskilt att jord- och skogsbruk är av nationell betydelse. Det innebär att brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller annan anläggning bara om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen som inte kan tillgodoses med att annan mark tas i anspråk.

Det finns två nyckeluttryck här: brukningsvärd jordbruksmark och väsentliga samhällsintressen.

Vad är ett väsentligt samhällsintresse?

Det är svårt att hitta en definition för detta. Utifrån olika domar i mark- och miljödomstolen, är byggandet av småhus inte ett väsentligt samhällsintresse. En ganska ny dom menar att inte heller ett konserthus är av väsentligt samhällsintresse.

För att något ska vara av väsentligt samhällsintresse så måste det röra många och vara av vikt för samhällsfunktionen, inte bara för den enskilde medborgaren. Exempelvis är bostadsförsörjning ett väsentligt samhällsintresse, dock inte det enskilda enfamiljshuset.

Vad är brukningsvärd jordbruksmark?

Här har mark- och miljööverdomstolen faktiskt slagit fast att brukningsvärd jordbruksmark är sådan mark som brukas aktivt idag, men även sådan som brukats i modern tid. Det finns fall där jordbrukare gjort anmälan om att ta jordbruksmark ur produktion och fått detta beviljat, men ändå fått nej till att bygga på marken. Skälet till detta är att mark som exempelvis planteras med skog, eller som bara upphör att brukas, relativt enkelt kan återupptas som jordbruksmark. Om marken däremot exploateras så förstörs framtida möjligheter att använda marken för livsmedelsproduktion, därför säger domstolen nej.

Kommunen planerar och ger lov

Idag är det främst kommunerna som beslutar i frågor om exploatering. De lämnar bygglov och styr genom översikts- och detaljplaner hur markanvändning ska ske i den egna kommunen. Fram till 1983 skulle Länsstyrelsen godkänna kommunala planer, men så är det inte längre. År 2013 gjorde Jordbruksverket

Var ska vi odla det vi ska äta?

När jordbruksmark exploateras förstörs möjligheten att odla på den för all framtid.

en undersökning av hur kommunerna tillämpar hushållningsreglerna då det gäller jordbruksmark. Den visar tydligt att kommunerna i mycket stor utsträckning tillåter exploatering av jordbruksmark. Kommunerna hade en väldigt kortsiktig syn på markanvändningen. De har i stor utsträckning låtit efterfrågan på mark styra, trots att översiktsplanerna ofta anger att jordbruksmark ska värnas.

Kritik till kommunerna

Jordbruksverket riktar i rapporten ”Väsentligt samhällsintresse? Jordbruksmarken i kommunernas fysiska planering” ganska skarp kritik mot hur frågan generellt har hanterats. Man konstaterar att kommunen inte följer lagstiftningen och att många av orsakerna till exploatering inte alls kan räknas som väsentligt samhällsintresse. Efter denna rapport har arbete kring rådgivning till kommunerna, samt diskussioner om att ytterligare stärka jordbruksmarkens betydelse startats. Man har bland annat diskuterat om jordbruk är ett riksintresse och därmed jämställt med exempelvis

rennäring eller försvar. Denna utredning är dock inte klar.

Långsiktighet behövs!

Det som är svårt med detta är att den kommunala planeringen av markanvändning verkar på lokal nivå. En framtida försörjning av livsmedel måste dock ses på minst nationell, kanske till och med global nivå. Om kommunerna då inte ser sig själva som ansvariga för livsmedelsförsörjning så blir det svårt att nå några mål om detta.

Vi vet att vi kommer fortsätta att äta mat. Vi vet också att klimatförändringarna kommer att leda till att produktionen av mat kommer att flytta norrut i världen. Varför inte se detta som en möjlighet? Låt oss se till att bevara de marker vi har för att kunna producera bra mat till oss själva och till Sverige och världen i framtiden.

Så slå vakt om jordbruksmarken, den tillverkas inte längre.

FAKTA

Vad kan jag göra själv?

Som medborgare har du alltid rätt att komma med synpunkter på och även överklaga de kommunala planerna. Därför är det viktigt att hålla koll på när kommunerna gör nya översiktsplaner eller detaljplaner som berör dig. Du kan även överklaga kommunernas beslut om bygglov.

Inget av detta får göras av exempelvis Länsstyrelsen, därför är du som medborgare viktig!

Mat – en strategisk fråga – även då det gäller beredskap

Strax efter det att landsbygdsministern i mars 2015 deklarerade att det skulle tas fram en nationell livsmedelsstrategi togs ett regionalt initiativ i Norrbotten mellan LRF Norrbotten, Landstinget (nuvarande Region Norrbotten), Norrbottens kommuner och Länsstyrelsen om att skapa en regional livsmedelsstrategi. Vi var övertygande om att Norrbottens särart aldrig skulle kunna tillgodoses fullt ut i en nationell strategi, samt att det var vi som regionala aktörer som bäst kände till förhållandena och kunde stötta våra regionala livsmedelsaktörer.

Text: Jenny Bucht, Länsstyrelsen i Norrbottens län
Foto: Jennie Pettersson

Norrbottens livsmedelsstrategi – Nära mat – presenterades i september 2016 och har både under arbetet och efteråt fått stor positiv respons. De faktiska effekterna under framtagandet var bred kontakt och kompetens inom hela livsmedelskedjan. I slutändan var det fem områden som bedömdes som mest angelägna att fokusera på. Läs mer angående områdena i faktarutan nedtill.

Samordning av nära mat

Länsstyrelsen i Norrbotten har tillsammans med Sparbanken Nord och Längmanska företagarfonden finansierat ett treårigt projekt för att jobba med samordning och förverkligande av Nära mat. I styrgruppen för Nära mat sitter representanter från Region Norrbotten, Norrbottens kommuner, LRF och Länsstyrelsen.

Arbetet innefattar bland annat projekt-samordning mellan Landsbygdsprogrammet, regionala utvecklingsmedel och till viss del privata finansiärer. En viktig del i början av arbetet är att sprida information om strategin och vad den innebär, både via möten och medialt. Strategin har även berett oss tillträde till nya arenor att berätta om livsmedelskedjan och även en ökad tyngd inom områden där det finns målkonflikter. De konflikterna måste vi reda ut om vi ska kunna få hållbar mat på tallrikarna. I de flesta dialoger måste vi ofta göra livsmedelsproduktionen lite mer färgrik, inte bara svart och vit. Den hållbara livsmedelsproduktionen är kanske varken ekologisk eller konventionell och vi måste skilja på vad som är bra livsmedelsproduktion i Norrbotten och vad som är hälsosamt för norrbottningarna att äta.

Samordningen fungerar också som ett nav för att ta emot och sammanföra kontakter. Ett tydligt exempel är när de nationella myndigheterna, i sina uppdrag kopplat mot den nationella livsmedelsstrategin, söker regionala samarbetspartners för att komma ut i landet. Till exempel kommer Livsmedelsverket till Pajala 30-31 januari för att möta kommunerna och länsstyrelsen i frågan om civil beredskap av livsmedel.

Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas

Vid Sveriges anslutning till EU uppskattades vår självförsörjningsgrad till 80% men har sedan dess stadigt sjunkit till att man i dag talar om 50%. Norrbottens självförsörjningsgrad är ca 7% för grönsaker, 20% för kött och 66% för mjölk. Under framtagandet av Nära Mat var

I Norrbotten har vi kvar fyra grisproducenter

frågan om en ökad självförsörjningsgrad inte så aktuell och fanns därför inte med bland de scenarior vi arbetade med. Men det säkerhetspolitiska läget i världen är inte detsamma idag som för bara två år sedan. I försvarsberednings rapport som kom i december 2017 står att "Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas." Mot bakgrund av det föreslår beredningen att utgångspunkten för totalförsvarets samlade förmåga ska vara att motstå allvarliga störningar i samhällets funktionalitet under tre månader, samt krig under del av denna tid.

I fråga om de privata hushållen skriver beredningen att den enskilde har ett ansvar givet de omständigheter som råder i kris och krig, och föreslår att individen

ska ha en beredskap för att klara sin egen försörjning och omsorg under en vecka utan stöd från det offentliga. Detta kräver förberedelser. Det är också centralt att människor samarbetar med varandra för att klara den egna försörjningen och säkerheten.

Beredningen konstaterar att säkerställandet av en nödvändig och rimlig försörjning av bl.a. livsmedel, dricksvatten, energi och läkemedel är avgörande för att upprätthålla förmågan inom hela totalförsvaret vid en allvarlig säkerhetspolitisk kris och i krig. I det här arbetet har kommunerna fått en utökad ansvar att bland annat se över livsmedelskedjan i den egna kommunen och upprätta en beredskap.

Rapporten beskriver också omsättningslager och ransonering, men sannolikheten att de skulle behövas är fortfarande låg. Även om orsakerna till slutsatserna är en tråkig utveckling så är det positivt att samhället får en ögonöppnare för vad som är verkligen viktigt. Se till att stärka den nära livsmedelsproduktionen så kan den stärka oss.

Västerbotten hade kickoff för sitt arbete med regional livsmedelsstrategi den 6 december 2017.

I nästa nummer av Norrbruk presenteras deras arbete.

FAKTA

De fem områdena att fokusera på:

- Kunskap om hållbar mat och folkhälsa**
Begreppet "Hållbar mat" är komplext men kan härledas till riksdagens generationsmål för miljöpolitiken, där man säger att vi ska lösa våra egna miljöproblem utan att orsaka problem i andra länder. Tidigt i arbetet var vi överens om, att om vi vill få till en ökad livsmedelsproduktion måste hela samhället förstå vitsen med att Norrbotten producerar mat.
- Offentliga aktörer och offentlig upphandling**
Våra kommuner hanterar flera viktiga områden som t.ex. bebyggelse av jordbruksmark. Den offentliga livsmedelsupphandlingen i Sverige står endast för 4 procent av livsmedelsmarknaden men vi tycker att den är en betydelsefull vägvisare för samhällets prioriteringar.
- Konkurrenskraftig matproduktion och energiförsörjning**
Den nära maten finns bara kvar om den även kan bedrivas konkurrenskraftigt. Hela livsmedelskedjan har ett ansvar att ständigt utvecklas. Vi ser ett problem i våra glesa strukturer där Norrbotten det senaste decenniet har tappat täthet mellan producenter och där resurser till rådgivning minskat.
- Kompetensförsörjning**
Kompetensförsörjningen behöver knyts ihop från gård till gaffel. Här gläds vi åt Piteå kommuns och Regionens satsning på Grans naturbruksgymnasium och ska jobba för att hela Öjebyn blir det kompetenscentrum som livsmedelskedjan så väl behöver. Vi tror också på ett utökad nordiskt samarbete.
- Identitet och stolthet**
Norrbotten har en expansiv besöksnäring som vi gärna krok armar med, och de vill kroka armar med oss. Med hjälp av en ökad internationell uppmärksamhet önskar vi bryta med jante och öka den regionala uppskattningen.

Om vi i fredstid har menyer som främjar regional producerad mat stärker vi samtidigt den civila beredskapen

Mat är kittet när vi umgås – gärna nära mat!

Se naturen – Med andra ögon

Hur ska vi göra för att öka intresset för landsbygden och för de gröna näringarna? Det var frågan som togs upp på den inspirationsdag i Lycksele som Mera skog i Västerbotten arrangerade i slutet av oktober 2017.

Text och foto: Eva Forssell, Länsstyrelsen i Västerbottens län

Vad är farligt i Sveriges natur? Foto: Margareta Holmgren

Temat för dagen var *En skog för alla* -hur arbetar vi med integrationen och jämställdheten i skogen. En del av dagen ägnades åt hur man kan fånga upp och engagera invandrare så att de vill välja att arbeta i de gröna näringarna.

Gillar inte invandrare naturen som "svenskarna" gör?

-Finns det verkligen någon skillnad när de gäller hur man från olika kulturer gillar och ser på naturen? Den frågan inledde Yusra Moshtat med under sin föreläsning på inspirationsdagen. Hennes tema på föreläsningen var, *Med andra ögon* och hon ställde också följande frågor: -Varför gillar inte invandrarna naturen som "svenskarna" gör? Har invandrare ett annat förhållningssätt till naturen?

-Jo, säger Yusra, visst gillar invandrarna naturen men många använder sig av den på ett annat sätt än infödda svenskar. Många invandrare nyttjar dom närliggande parkerna som finns i bostadsområdena där de bor, men att ta sig ut till naturområden är svårare.

Yusra är från Göteborg men hon kommer ursprungligen från Irak. Idag arbetar hon som miljöinspektör, men är även debattör för DN och GP samt leder naturutflykter för invandrare i Göteborg. Hon har tidigare projektlett *Vägen till naturen* och *Naturen med andra ögon*. Yusra började sin föreläsning med att visa ett bildspel från Bagdad och berätta hur hennes personliga resa från Bagdad till Sverige har varit. Detta för att belysa att det är viktigt att vi ser individerna av nysvenskarna och inte invandrarna bara som en grupp.

Hinder för att ta sig ut i naturen

Erfarenheter som man bär på kan hindra en från att våga sig ut i naturen. De som kommer till Sverige kommer från väldigt olika naturtyper. Det kan vara naturskog, savanner eller öken. En del invandrare har inte varit i en skog. För andra kan den ha inneburit faror, som exempelvis ormar, skorpioner, andra farliga djur, eller till exempel utplacerade minor. Man kan också vara rädd för överfall, våldtäkt eller rån som lättare kan ske på folktomma platser.

Yusra räknar även upp några orsaker som hon tror kan spela roll; arbetslöshet, språksvårigheter, längtan tillbaka till hemlandet, avsaknad av social trygghet, ensamhet och rädslor. Detta gör att nysvensken inte finner det viktigt att närma sig det som naturen i Sverige har att erbjuda. Att våga är också en faktor när man saknar kunskap och inte har tillräcklig med information om vad som är farligt och inte farligt i Sveriges natur. Ensamheten i skogen är inte heller det man i första hand söker när man kommer till Sverige.

Vädret kan också vara ett hinder för folk att ta sig ut. Yusra berättade att det tog tio år i Sverige innan hon tog steget och skaffade gummistövlar och regnkläder. I Irak är regnkläder bara till för barn.

Lyhörddhet - ett måste

Hur gör vi då för att fler ska närma sig den svenska naturen och kanske i förlängningen välja att arbeta i de gröna näringarna? - Vi måste hjälpa människor att se naturen med nya ögon, anser

Yusra. De måste få uppleva det positiva och därigenom lära sig om Sveriges natur. En lyhörddhet måste också finnas i vad man är intresserad av att möta i naturen. Yusra har lett utflykter i naturen med grupper av nysvenskar i Göteborg.

Hon berättade om en kvinna som under en utflykt bara försvann och när de hittade henne var hon och klappade och tittade på några får vid en hage. Hon var inte intresserad av fåglar eller fiske, utan hon ville hellre vara i närheten av får som hon kände sedan tidigare. Yusra tog fasta på detta och för att väcka ett engagemang är det viktigt att inkludera deltagarna. Vi måste erbjuda en delaktighet i utformningen av de projekt som skapats för att uppmuntra invandrare att vara med i naturen.

Vad kan vi då göra?

Varför pratar vi om det här och vad kan vi göra åt det? Yusra berättade att 22 % av Sveriges befolkning är människor av invandrarbakgrund. Människor med invandrarbakgrund vistas i skog och natur mindre än infödda svenskar.

Barnen ärver beteenden och risken är då att en stor grupp inte ser naturen som en resurs. Vi måste därför se till att det finns goda exempel.

Yusra berättade att det idag inte finns naturguider med invandrarbakgrund. Att utbilda naturguider med olika invandrarbakgrund kan göra det enklare för nya svenskar att närma sig naturen. Vi måste också bli bättre på att tala med invandrarna istället för att tala för invandrarna, anser Yusra. En annan sak vi kan förbättra är att utvärdera och följa upp olika satsningar. Detta är en långsiktig process och om den görs bra kommer hela samhället vinna på det. De gröna näringarna behöver och kommer att behöva arbetskraft som kommer från alla delar av samhället.

Yusra Moshtat, ursprungligen från Irak arbetar nu som miljöinspektör i Göteborg.

Exklusiva erbjudanden till dig som driver företag på landet!

Vässa dina kunskaper och bli en bättre företagare

Nu har du som landsbygdsföretagare chansen att öka dina kunskaper inom ett flertal områden. Under 2018 ordnar LRF Norrbotten i nära samarbete med regionala partners och specialister kompetensutveckling inom följande:

- Offentlig upphandling
- Affärsmannaskapets grunder
- Paketering av varor och tjänster, marknadsföring och storytelling
- Ägar- och generationsskifte
- Finansierings- och nya affärsmodeller
- Jämställdhet och mångfald
- Hållbarhet

För mer information om kompetensutvecklingsinsatserna kontakta: Håkan Stenmark, LRF Norrbotten. 0920-23 77 39 eller hakan.stenmark@lrf.se

Hitta nya samarbetspartners och möt konsumenter

Välkommen att delta i mötesplatser med matproducenter, restauranger, grossister och turistentreprenörer, för nya kontakter och affärsmöjligheter. Vi arrangerar även "Bonde i butik" där du får direktkontakt med konsumenter.

- 19/2 Mötesplats, Haparanda
- 20/2 Bonde i butik, Haparanda
- 21/2 Mötesplats, Övertorneå
- 22/2 Mötesplats, Pajala
- 23/2 Bonde i butik, Övertorneå
- April, vecka 15-16 : Mötesplatser och Bonde i butik i Kalix, Luleå, Boden, Piteå och Älvsbyn
- April, vecka 16-17: Mötesplatser och Bonde i butik i Arvidsjaur, Arjeplog och Kiruna

Tider: kl 11:30-16:30 för Mötesplatser och ca kl 15:00-18:00 för Bonde i butik. Information och anmälan: Daniel Strandlund, marknadskommunikatör LRF Norrbotten, 0920-23 77 07 eller daniel.strandlund@lrf.se

Mer fossilfri energi från landsbygden!

Energidag!

Tisdag 20 mars, kl. 09.30 – 16.30
Grans naturbruksgymnasium, Öjebyn

- Biogas/bränslen
- Solenergi/celler
- Energieffektivisering
- Flis och ved
- Drivmedel
- Råd och stöd
- Klimatklivet
- Solcellsstöd
- Tre studiebesök inom biogas, solenergi och flis/ved.

För information och anmälan kontakta:

Håkan Stenmark tel: 0920-23 77 39, hakan.stenmark@lrf.se eller Gunnar Forsgren tel: 090-10 80 30, gunnar.forsgren@lrf.se

Kurs i sparsam körning med traktor

LRF Konsult kommer att hålla kurser i sparsam körning med traktor i Norrbotten och Västerbotten. Anledningen till satsningen är flera, men i första hand vill man minska lantbrukets energianvändning vid traktorarbeten.

En energieffektivare traktorkörning har förstås flera andra fördelar som en bättre arbetsmiljö, längre livslängd på maskiner och framför allt en potential att sänka sina kostnader för diesel, allt detta utan någon investering.

Kurserna är kostnadsfria och mat/fika kommer att finnas till självkostnadspris. Lokalisering och tidpunkt beror på var kursdeltagarna finns.

Intresseanmälan görs till Ingvar Persson på LRF Konsult i Umeå. Mail: ingvar.persson1@lrfkonsult.se Tel: 090-10 80 75 (Under SAM-säsongen kan det vara lite svårare att nå Ingvar via telefon)

Välkommen med din intresseanmälan!

KUNSKAP FÖR LANDETS FRAMTID

Kunskap för Landets Framtid Aktuella aktiviteter

NORRBOTTEN

Norrbottensk Mat

Startmöte genomfördes 5 februari.

> För mer information: pelle.johansson@hush.se eller via telefon, 070-244 51 98.

Mötesplats EKO: ERFA-träffar Får & Nötkreatur

Flera träffar under våren.

> Vill du ingå i en grupp: hulda.wirsen@hush.se eller via telefon, 070-520 94 12

VÄSTERBOTTEN

ULLIHOP

- Planera ULLIHOP workshop 18 februari, Häljegård
- Studieresa till Fårfesten i Kil 2-4 mars

> För mer information: anna.molander@hush.se eller via telefon, 070-188 48 25.

Inspirationskväll EKO

13 mars 2018, Hissjö. Arrangeras inom ramen för projektet Informationsinsatser EKO.

> För mer information: kristina.sigfridsson@hush.se eller via telefon, 073-050 89 25.

Diversifiering och utveckling av gårdsbutiker och förädling med gården som bas

Nyttiga kurser för företagare som vill öka sina möjligheter inom förädling och försäljning.

Lantraser - från hage till mage

Projektet vänder sig både till dig som har lantrasdjur av får, nöt eller gris. Projektet handlar om hela kedjan från bevarandearbete, avel och skötsel till förädling, marknadsföring och försäljning. Vi varvar föreläsningar, studiebesök och workshops.

> För mer information: helene.skogqvist@hush.se eller via telefon, 070-343 42 54.

Följ oss på facebook för aktuell information och läs mer om projekten på www.hushallningssallskapet.se

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Hushållnings sällskapet

PROVA PÅ MATHANTVERK

Testa att baka surdegsbröd, göra korb, glass eller färskost

20-22 mars | LÄS MER OCH ANMÄL DIG PÅ eldrimner.com
I ELDRIMNERS FÖRÄDLINGSLOKALER

.MATHANTVERK. ETTÅRIG YH-UTBILDNING

Yrkesutbildningen för dig som vill jobba professionellt med mathantverk, antingen med eget företag eller som anställd inom branschen.

→ LÄS MER PÅ eldrimner.com

Dags för SAM-ansökan!

VIKTIGA DATUM 2018

- » **8 februari** SAM Internet öppnar, du kan börja med din ansökan.
- » **12 april** Sista ansökningsdag för jordbruksstöd (SAM-ansökan).
- » **15 juni** Sista dag att anmäla ändringar i SAM-ansökan.
- » **30 juni** Sista sådatum.

Vill du ha hjälp med din SAM Internetansökan?

Vill du ha hjälp kan vi guida dig igenom din SAM-ansökan. Vi erbjuder support både via telefon och på plats ute i länet. För att vår hjälp ska bli så effektiv som möjligt är ett tips att du börjar med din ansökan i god tid.

Ring oss gärna!

Om du behöver hjälp eller har frågor angående din SAM-ansökan har vi telefonsupport för jordbrukarstöd och SAM Internet. **Telefon 0771-67 00 00**. Vi har telefonen öppen även på kvällar och helger de sista veckorna innan SAM-ansökan ska vara inne.

På Jordbruksverkets hemsida (www.jordbruksverket.se) finns aktuella tider.

Hjälp på plats ute i länet – Boka tid med oss!

Vi kommer att finnas på följande orter:

Lycksele	13 mars
Skellefteå	15 mars
Umeå	v. 12 och v. 14

Ring oss på Lantbruk och boka den tid och plats som passar dig bäst. **Boka senast 1 vecka innan kursdag**. Du når oss på 0771-67 00 00 eller 010-225 40 00.

Dator finns att låna och det finns personal på plats som hjälper dig så att du kan göra din ansökan. För att kunna göra din SAM-ansökan på våra datorer krävs att du har med dig ditt BankID, mobilt eller kort.

Du kan också ta med egen dator och då använder du den e-legitimation som du brukar använda.

Länsstyrelsens adress för post som rör jordbruksstöd (SAM-ansökan):

Länsstyrelsen Västerbotten, FE 16, Box 204, 826 25 Söderhamn

Länsstyrelsens adress för annan post som rör Projekt-och företagsstöd:

Länsstyrelsen Västerbotten, FE 37, Box 204, 826 25 Söderhamn

E-postadress: vasterbotten@lansstyrelsen.se

Webbplats: www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

